

Peszach Haggada (14. századi spanyol miniatűr)

A peszahi haggada – elbeszélés – a kovásztalan kenyér ünnepén használatos, családi vagy közösségi szertartások során.

Tartalma, mely az egyiptomi rabszolgasorsból történt kiszabadulást írja le, i. e. 500 óta lényegében változatlan.

A füzeteszerű formái mellett megjelentek a művészettörténeti szempontból különleges, könyvszerű haggadák, melyek vallási költeményeket, énekeket is tartalmaznak. A haggada felolvasásával – ennek pontos dramaturgiája van, melyben aktív szerepet kapnak a család vagy a közösség tagjai – teljesítjük a „beszélj el fiaidnak” bibliai parancsolatot.

Az itt látható miniatűr a Hallél ima szövegtöredékét tartalmazza. Az ima az Örökkévaló dicséretéről szól, egyes részeket dallammal imádkozzák. Az ima a 6. Zsoltár szövegét tartalmazza, az ima nevéből származik a halleluja szavunk.

Egy „érdemes izraelita polgár” Kornstein Ignác

Még alig száradt meg a tinta a zsidók polgári egyenjogúsításáról szóló törvény szentesítésén, amikor Nyíregyházán több városi képviselő indítványára 1868 januárjában a „helybeli érdemes izraelita” polgárok közül kilencet a város képviselő-testületének tagjává választottak.¹ Köztük volt két egykori 1848/49-es honvédtiszt is: Hoffmann Adolf – róla decemberi számunkban jelent meg írás – és Kornstein Ignác.²

Kornstein Ignác életének mozaikjait részben Bona Gábor kutatásai alapján, részben a korabeli újsághírekből, illetve egyéb dokumentumokból tudjuk összerakni – sajnos közel sem teljes képpé.

Ungváron született 1826 körül. Édesapja kereskedő volt, s 1845-től ő maga is kereskedő szakra járt a bécsi egyetemre.³ 1849-ben önként állt be harcolni a magyar szabadságért. Először az Ung megyei önkéntes zászlóaljban szolgált örmesterként, majd 1849 tavaszán számvevőhadnaggyá nevezték ki az újonnan megalakult 89. honvédszászlóaljhoz.⁴ Ez az alakulat júniustól a felső-magyarországi hadszíntéren a cári főszereg ellen küzdött.⁵

Nyíregyházára való költözése után hamar a tekintélyes polgárok sorába emelkedett. Mintegy három évtized alatt kifejtett tevékenysége jelentősen hozzájárult a város gazdasági életének fellendítéséhez. Azok közé az emberek közé tartozott, akik – Kölcsey szavaival élve – hatnak, alkotnak, gyarapítanak – bárhol is éljenek.

Nyíregyháza földrajzi fekvése és az 1858-tól megindult vasúti közlekedés nagyon jó feltételeket biztosított a gabonakereskedelemnek. E lehetőségeket fölismerve a nyíregyházi kereskedők 1862-ben létrehozták a tőzsdeként működő **Terménycsarnokot**, melynek Kornstein Ignác lett az egyik elnöke. Feladatul tűzték ki, hogy az „üzlet tisztaságának ellenőrzése által” piacot teremtenek a terményeknek külföldön.⁶ Hét évvel később, 1869-ben Kornstein megalapította a **Nyíregyházi Ipar- és Kereskedelmi Bankot**, melynek haláláig ő volt a vezérigazgatója. A társulás célja a heverő tőke összegyűjtése és ennek olyan jövedelmező célokba való befektetése volt, mellyel elősegítik a kereskedelem és az ipar fejlődését.⁷ Ugyancsak Kornstein Ignác kezdeményezte (Haas Mórral együtt) a **termény- és áru-raktár** létrehozását, melynek nagy előnye volt, hogy a termelők maguk vették át a kereskedői közvetítés szerepét, s így a terményeiknek előnyösebb hitelt és árat biztosíthattak.⁸ A gondolat hosszú tárgyalások után 1887-re valósult meg. Ugyanebben az évben ült össze az a közgyűlés, mely a tiszai ártéri birtokokon helyi érdekű gazdasági **vasút** létrehozását határozta el. A nyíregyházi ideiglenes létesítő bizottság egyik tagjává Kornstein Ignácot is beválasztották.⁹ Halála előtt egy évvel, 1890 augusztusában ismét egy nagyon fontos ügy kezdeményezőjeként találkozunk a nevével. Ő hívta össze azt az értekezletet, mely egy Nyíregyházán létesítendő **gőzmalom** ügyében döntött. Az értekezlet kimondta, hogy a terményfeldolgozása és a lisztzükséglet kielégítése érdekében fontos, hogy

legyen a városban egy gőzmalom, melyhez az alaptőke biztosítására részvénytársaság fog alakulni.¹⁰

Ezek az elképzelések, kezdeményezések egy modern gondolkodású, széles látókörű, jó üzleti-kereskedői érzékkel és kezdeményező-készséggel rendelkező embert mutatnak, kinek tevékenysége jótékonyan hatott az időközben megyeszékhellyé vált Nyíregyháza fejlődésére, az itt élő emberek életére. Ha e gazdasági társulások, események szereplőinek névsorait, illetve a velük kapcsolatos történeteket olvassuk, azt látjuk, hogy ebben a városban, keresztények és zsidók együtt, egyetértésben gondolkodtak és munkálkodtak a közös célokért. És nem csupán a gazdasági életben.

Az üzleti érdekek fölé helyezett szolidaritás egyik szép példája a református templom építéséhez kapcsolódik. A torony felépítéséhez már nem maradt pénze az egyháznak, kölcsönre volt szükség. A főgondnok azonban nem akart felelősséget vállalni a kölcsön fölvételért és a kötvény aláírásáért. Ekkor Török Péter presbiter – aki az ipar- és kereskedelmi bank felügyelő bizottságának tagja volt – vállalta az aláírást, mivel Kornstein Ignác igazgató olyan kedvező ajánlatot tett, miszerint a toronyépítéshez szükséges kölcsönt 4,5, legfeljebb 5% kamat mellett „kieszközlendi.”¹¹ Nagylelkű ajánlat volt, hiszen a bank akkoriban 9-12%-os kamatra adott hitelt, s ez annak alig felét jelentette.¹² A templommal együtt így a torony is megépülhetett. Emellett az orgona és a torony javára adakozók listáján magánemberként is ott találjuk Kornstein Ignác nevét.¹³

Nem volt gyermeke, de szívügyeként kezelte a tanügy támogatását is. 1887-ben építették a nyíregyházi evangélikus gimnázium új épületét, melynek homlokzatára Kornstein Ignác a saját költségén készítette el aranyozott horganylemezből az iskola nevét tartalmazó feliratot.¹⁴ Halála után felesége egy alapítvánnyal emlékezett meg férjének „a nyíregyházi főgymnásium iránt mindenkor tanúsított lelkesedéséről, s hő buzgalmáról.” Az 1000 Ft-os alapítvány kamataiból minden évben két szegény sorsú jeles vagy legalább jó tanulmányi előmenetelű tanuló részesült vallásfelekezetre való tekintet nélkül.¹⁵

Kornstein Ignácot rövid betegség után Bécsben érte a halál 1891. augusztus 19-én. Vasúton szállították haza, és a Kótaji úti temetőben helyezték örök nyugalomra. A Nyírvidék nekrológiájában így jellemezte őt: „jó ember volt, a jók között a legjobbak közül való, ki a vezérletére bizott pénzintézet vezetésében a rideg üzleti szempontokat humánus és minden szép és jó iránt fogékony és érző szívvel tudta érvényesíteni.”¹⁶

Munkálkodásának nyomát, emlékét azóta elsodorta az idő, de méltó rá, hogy az utókor számára több legyen, mint a nyíregyházi zsidó temetőben álló magányos sírkő. Ez az írás az ő emléke előtt hajt fejet kegyelettel és tisztelettel.

Urbán Terézia
(A fotót a szerző készítette.)

¹ Ez a határozat egy 1867-ben – még az egyenjogúsítás szentesítése előtt – született döntés megerősítése volt. (Riczu Zoltán 1992. Zsidó épületek és emlékek Nyíregyházán. Jóna András Múzeum kiadványai 34. kötet. Nyíregyháza. 31.)

² Nyír, 1868. 01. 11. 3.

³ <https://www.arcanum.hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/hadnagyok-es-fohadnagyok-az-184849-evi-szabadsagharcban-2/k-D7B/kornstein-ignac-FCE/> Hozzáférés: 2019. 12. 27.

⁴ Közlöny, 1849. 04. 29. 1.

⁵ Bona Gábor 1998. Az 1848-49-es honvédsereg zsidó születésű tisztjei. Múlt és Jövő 1:74

⁶ Nyírvidék, 1881. 09. 29. 2.

⁷ Az ipari és keresk. bank alapszabálya XV_84_1869_73_as_irat_Nyh_Ipar_és_Ker_Bank <https://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0019/8.html> Hozzáférés: 2019. 12. 30.

⁸ Nyírvidék, 1887. 02. 20. 3-4.

⁹ Nyírvidék, 1890. 08. 10. 3.

¹⁰ Lukács Ödön 1886. Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Nyíregyháza. 439.

¹¹ Mihók Sándor (szerk). 1879. Magyar Compass. Budapest. 104.

¹² Nyírvidék, 1882. 12. 17. 3.

¹³ Nyírvidék, 1887. 06. 26. 4.

¹⁴ Nyíregyhaza_25218_evangelikus_gimnazium_25243_1891_pages54-54

¹⁵ Nyírvidék, 1891. 08. 23. 5.

HITKÖZSÉGI HÍREK, ESEMÉNYEK

ZÁJIN ÁDÁR ÜNNEPE

Az ádar (אדר) szó babilóniai gyökerű, akkád eredetű, jelentése: sötét, borongós. A téli esős évszak utolsó hónapját ugyanis sok csapadék jellemzi. Egy másik magyarázat szerint az ádar, a héber „ádir” szóból származik, jelentése: erős, nagy, hatalmas. A hónap csillagjegye a halak (דיגים), a midrás szerint azért, mert az esőzések kedveznek szaporodásuknak. A haszidikus irodalomban azért a hal a hónap szimbóluma, mert Mózes – Moshe Rábenu – ádar hónap hetedikén született és hunyt el, és ha összeadjuk a héber dág – azaz hal – szó betűit, hetes számot kapunk (ג+ד).

A zsidó misztika szerint a hónap szerencsés, így ekkor érdemes – többek között – házasodni. Minden 17 évben háromszor van szökőév azért, hogy a hónapok ne toljódjanak el az évszakoktól. A szökőévben ádar I.-et ádar II. követi, ádar veádár.

Egy dolog biztos: az idei zájin ádar ünnepén is halat ettünk, meg-

hallgattuk dr. Kurucz Ákos etimológiai fejtegetéseit Mózes nevé-ről, beszélgettünk és szemmel láthatóan jól éreztük magunkat.

(A rendezvény teljes fotósorozata weboldalunkon megtekinthető.)

NEMZETI ÜNNEPÜNK, MÁRCIUS 15.

Annak megértéséhez, hogy az 1848–49-es forradalomban és szabadságharcban mi okból vettek részt zsidó honvédek a zsidóság számarányához képest nagy tömegben, e cikk terjedelmi korlátai miatt csak nagy vonalakban adhat magyarázatot. A 17. század végén a törökök kiűzésével a Habsburgok új szerzeményként betagolták Magyarországot. Ezt megelőzően Bécsből és Alsó-Ausztriából a zsidóknak távozniuk kellett, igaz, hogy útlevelet kaptak. Így Magyarország területén II. József felvilágosult abszolutista uralkodó idején több, mint 80 000 zsidó élt. Számukra az uralkodó – neveltetéséből adódó ellenszenv ellenére – az 1781-ben kiadott türelmi rendeletében biztosította a szabad vallásgyakorlatot, zsinagóga építését, az iparüzés és a tanulás szabadságát, a városi polgárjog megszerzését. Egyenjogúságukról szó sem lehetett, mely itt nem részletezett hátrányok sokaságát jelentette. A városi polgárság zsidóellenessége olykor gyűlöletig fokozódott. Ez a 19. században is folytatódott, sőt 1848-ban a zsidók felszabadítása tervének hallatán tetőfokára hágott. Ezt a zsidók fokozódó gazdasági és társadalmi szerepvállalásából adódó indokolatlan egzisztenciális félelem és vallási türelmetlenség okozta. Csak kiragadott példaként említhetjük meg a budai német polgárság tiltakozását a zsidó honvédek besorozása ellen, mellyel szemben Petőfi a tőle megszokott vehemenciával kelt ki.

A zsidóság részvételét a forradalomban a „szabadság, egyenlőség és testvériség” utáni óhaj vezette. Az ekkor már közel 300 000 zsidó számára azonban – Kossuth minden jó szándéka ellenére – a népharagtól való félelem miatt nem született törvény az emancipációjukról. Ellenben a szabadságharc bukását követően a Habsburgok legszigorúbban a zsidóságot büntették jogvesztéssel és hadisarc-al.

A zsidóság szerepvállalásának jelentőségét megrázóan érzékelteti dr. Bernstein Béla egy tanulmányában, Jókait idézve: „Nekünk magyar zsidóknak is legszebb emlékünkn Jókainak a 48/49-iki történethez fűzött megnyilatkozása, mert abban az előszóban, melyet ő 48-as munkám átnézése után 1898. augusztus 21-én irt, többek között a következőt mondja: »Magyarországon a Mózes hitvallás népe, a héber faj, mindenkor a legbuzgóbb híve volt és maradt a magyar állameszmének, a szabadságnak. A legnagyobb megpróbáltatás korszakában, a 48/49-iki szabadságharc alatt bizonyította azt be legigazabban. Amidőn a hazának minden más ajkú népfajai, amelyekkel a magyar szabadságát megosztotta, amelynek fiait jobbagyságból felszabadította, földeliken úrrá tette, fegyverrel támad-

tak ellene, ugyanakkor a héber faj vérét, vagyont és szellemét hozta áldozatul a magyar nemzet, az alkotmányos szabadság megvédelmezésére: az a héber faj, melyet egyedül felejtett ki a törvényhozás az alkotmány sáncaiból, az a zsidó nép, mely egyedül nem kapott polgárjogot, egyenlőséget a haza milliói között.«”...

Bona Gábor történész tanulmányában² 152 ismert zsidó születésű törzstiszt és tiszt rövid katonai pályafutását mutatja be. Az írásból az is kiderül, hogy a kiegyezést és a zsidóság emancipációját követően sikeres, köztisztületben álló polgárként élték életüket. E tanulmányban két, a későbbi életben nyíregyházi illetékességű honvédhadnagy, Kornstein Ignác és Hoffmann Adolf neve is szerepel. Mindkettőjük síremlékét Urbán Teréz, lapunk munkatársa találta meg. Kornstein Ignác gyermektelen volt, viszont Hoffmann Adolf leszármazottai közül egy lányunoka – Hoffmann Katalin – túlélte a vézskorszakot. Házasságából született fia azonban anyja korai halála miatt gyerekként nem látta dédapja síremlékét, így egészen mostanáig nem tudott róla.

Szerettünk volna ez évben méltóképpen megemlékezni a honvédhadnagyok és bajtársaik példamutató életéről. Sajnos a bekövetkezett világjárvány átírta a forgatókönyvet, de reméljük, hogy a családjainkért, embertársainkért való aggodás hamarosan egy rossz álmommá szelidül, így lehetővé válik egy hagyomány megteremtése nemzeti ünnepünkön.

Kertész Gábor

MEGHÍVÓ

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség meghívja Önt és családját
2020. március 15-én 11.30 órakor
az 1848/49-es forradalom és szabadságharc zsidó honvédei
emlékére rendezett ünnepségre.

A rendezvény helye:
a Kótaji út 5-7. szám alatt lévő zsidó temető.

A rendezvény programja:
Fárber György hitközségi elnök megnyitja
Dr. Ulrich Attila Nyíregyháza MIV alpolgármesterének kíséretében
Urbán Teréz, a Nyíregyházi Városvéde Egyesület alelnökének
emlékező beszéde Kornstein Ignác honvédhadnagyról
Nógrádi Gábor Bencs-díjas író megemlékezése dédapjáról,
Hoffmann Adolf honvédhadnagyról
Kél molé rachamim! Dr. Nógrádi Gergely főként előadásában

(A zsidó vallási előírások szerint a síremlékre korlátkor helyezhető a!)

MEGHÍVÓ

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség meghívja Önt és családját
2020. március 15-én 11.30 órakor
az 1848/49-es forradalom és szabadságharc zsidó honvédei
emlékére rendezett ünnepségre.

A rendezvény helye:
a Kótaji út 5-7. szám alatt lévő zsidó temető.

A rendezvény programja:
Fárber György hitközségi elnök megnyitja
Dr. Ulrich Attila Nyíregyháza MIV alpolgármesterének kíséretében
Urbán Teréz, a Nyíregyházi Városvéde Egyesület alelnökének
emlékező beszéde Kornstein Ignác honvédhadnagyról
Nógrádi Gábor Bencs-díjas író megemlékezése dédapjáról,
Hoffmann Adolf honvédhadnagyról
Kél molé rachamim! Dr. Nógrádi Gergely főként előadásában

(A zsidó vallási előírások szerint a síremlékre korlátkor helyezhető a!)

¹ Dr. Bernstein Béla 1925. Jókai zsidók. Zsidó vonatkozások és alakok összes műveiből. Budapest. 45-6.

² Bona Gábor, Az 1848-49-es honvédhadsereg zsidó születésű tisztje. Múlt és Jövő 1998/1 59-60.

Hitközségünk maximálisan támogatja a MAZSIHISZ-nek a világjárvány megelőzésével kapcsolatban hozott döntéseit. Hitünk szerint az emberi élet minden más felülir.

Pészah az első világháborúban Pészah, a fennmaradás záloga

1916 tavaszán egy különös, szokatlan hír jelent meg a napilapokban. Egy rendeletet ismertetett, mely az öldöklő háborúban a közölgő pészah megünneplésének lehetőségét teremtette meg a zsidó katonák számára. A rendelet kibocsátója Hazai (Kohn) Samu, zsidó származású, császári és királyi hadügyminiszter volt.

Pászkát kapnak húsvétkor a zsidó katonák

Bécsből jelentik: A császári és királyi hadügyminiszter érdekes rendeletet bocsátott ki a monarchia [monarchia] hadseregének összes katonai parancsnokságaihoz. A rendelet szerint a katonai parancsnokságok kötelesek gondoskodni arról, hogy a zsidó vallású katonák húsvét nyolc napja alatt külön konyhán, új, esetleg rituálisan megtisztított edényekben főzött rituális ételeket kapjanak, és kenyér helyett a vallás törvényei által előírt pászkát kapják. A rendeletet teljes szövegében itt közöljük:

Az izraelita katonai lelkészi hivatal jelentése szerint az izraelita húsvéti ünnepek április 16-án kezdődnek és április 25-én végződnek. Ez idő alatt az izraelita vallású katonák rituális élelmezésben részesítendőek! Különösen figyelembe veendő:

1. Minden állomáshelyen, ahol vannak hitközségek, ezek révén történhetik az élelmezés. Az állomásparancsnokság megtéríti az élelmezés teljes költségét a napi ételadag és a húsvéti kenyér árának megfelelőleg.
2. Ahol vannak hitközségek, de az 1. pont szerint nem lehet intézkedni, ott a rituális ellátást az állomásparancsnokság saját kezelésében intézi. Ez esetben a húsvéti kenyér és rituális szokások szerint elkészített hús bevásárlása idejekorán eszközrendő a hitközségnél. A menázsifőzés ebben az esetben külön célra berendezett konyhában az izraelita legénység által történik. Ilyen állomáshelyeken az egész izraelita legénység egyesítendő és egy konyháról élelmezendő.
3. Ahol nincs izraelita hitközség, ott a 2. pont utasítása irányadó.
4. Ahol az izraelita legénység száma kisebb húsznál, a rituális élelmezés házi kezelésben csak akkor létesíthető, ha a hadi kezelés költségeit nem fokozza. (Ajánlatok kérendők egyes családoktól.)
5. Egy rituális húsvéti konyha berendezésére utasítás: a) Kenyér helyett pászka osztandó ki. b) Vagy új üstök, edények és evőeszközök használandók, vagy pedig a használt edények tisztítandók meg forró vízzel és tüzes kövekkel. c) Kenyér és minden, ami erjed, a konyhában nem használható. d) A rituális módon levágott állat húsa az ismert hitzokások szerint használandó. e) Főzeléknek, tekintettel a jelenlegi helyzetre, főleg burgonya, de mindenesetre hüvelyesek használandók. f) Mind a többi, a hithű zsidóknál ismert és előírt szokások, mint például a tej és húsételek elkülönítése e nyolc nap alatt a legszigorúbban betartandók.

Egyéb még szükséges fölvilágosításokkal a bécsi izraelita katonai lelkészi hivatal szolgál.

Szeged és vidéke, 1916. márc. 15. 4. (Arcanum Digitális Tudománytár)

Az Osztrák–Magyar Monarchia zsidó katonáinak imádkozása a fronton

(Forrás: Kibic Magazin, 2014. szeptember 28. A Kibic Magazin engedélyével.)

Soha nem volt bátorságom szüleimet arról faggatni, hogyan tartotta meg „akkoron” a Katz és a Steinberger család a széderestét.¹ Hányan ülték körül a családi asztalt, meddig tartott a széder, hány éves volt akkor a legkisebb gyerek, aki a Má nistana-t² olvasni tudta? Jutott-e mindenkinek a könyvecskéből, melyben az Egyiptomból való szabadulás igaz meséje olvasható? Gyerekfejjel, családos emberként sok éven át részese lehettem, lehettünk az apám által rechtegolt³ ünnepségnek, mely általában a gyerekeink türelmetlensége miatt – apám belátásával – viszonylag hamar eljutott a pászkaropogtatás kísérőzenéje mellett a szédertál kellékei, majd a maceszgombócós húsleves eltüntetéséig. Apám megértően engedett az előírásokból, de a hagadát⁴ már csak akkor engedte eltenni, ha elmondtuk a Lösono háboo biJerusolajim – Jövőre Jeruzsálemben – zárómondatot.

Dr. Fischer Gyula főrabbi 1926-ban megjelentetett írásának⁵ bevezetőjében utal arra, hogy a pészahi „hagódókönyvecskében” Maimuni⁶ szövegével közérthetőbbé vált misnát⁷ olvassuk, mely az ünnep tiszta zsidótörténeti gondolatát fejezi ki. (Ennek a félmondatnak a jelentősége sokkal nagyobb annál, mint gondolnánk, s mint alább kiderül.)

A Tóra egyértelműen megfogalmazza annak okát, hogy miért kell(ett) állatot áldozni a Szentély fennállásáig, miért eszünk kovásztalan kenyeret – macot –, keserű gyökeret – marort és miért kell elbeszelnünk fiainknak a szabadulás történetét. (2Mózes 12:26, 39, 1.14, 2Mózes 7:23.) Rabban Gamliel a misna szövegében már úgy fogalmaz, hogy a fentieket nemcsak rituálisan kell betartani, de kötelezően „ki kell ejteni, ki kell fejteni”, mert aki ezt nem teszi, az nem tartotta meg az ünnepet. Ez abban a korban különösen kemény ítélet volt, melyet a szanhedrin⁸ minden tagja kommentár nélkül elfogadott, ezáltal törvényerővé vált. A ki kell ejteni előírás a hagada különleges nyelvi stílusával párosul, hiszen a történetet úgy olvasuk – ejtjük ki –, mintha magunk is részesei lettünk volna.

Rabban Gamliel, aki 80-117 között a szanhedrin elnöke volt, mai szóhasználattal élve „bekeményített”. Tény, hogy elnöksége idején a sammaniták és hilleliták⁹ között mély vallási ellentétek voltak annyira, hogy félni kellett a vallási egység felbomlásától. „Gamliel mindent megtett ennek a veszedelemnek elhárítására, és erős egyéniségének meg is volt a hatása és sikere, mert bármily szenvedélyesek voltak is a küzdelmek, bármily kiáltók az ellentétek a két párt között, ugyanazon az alapon álltak, és ez az alap érintetlen maradt. Az Istenhit ősi fogalma, a Tóra törvényeinek szentsége és a hagyomány hézagatlan folytonosságának elismerése mindenki előtt kérdésen felül állt.”

A féltett egységet egy másik jelenség is veszélyeztette, mely az előzőekhez képest nagyobb szakadást jelentett: a korai kereszténység megjelenése, melynek hívei zsidónak vallották magukat annak ellenére, hogy tanaik megváltoztatták az ősi Istenfogalmat, hatályaon kívül helyezték a Tórát, és elvetették a hagyományt. Fellépésük hatalmasan döngette az ősi kapukat, olyannyira, hogy a szakadás nem volt föltartóztatható.

„A zsidó-keresztények Jézusra való tekintettel és az ő példáját követve az első pészahestét a szokásos előírás szerint ünnepelték. Csakhogy más alapra fektették azt, teljesen más gondolatot lehelték bele, teljesen más szellem áradt ki abból számukra, és teljesen más tanított az nekik.” A pészahi fogalmak, a pészaháldozat, a maczo, a bor és a keserű gyökér Jézusnak mint messiásnak, Jézus testének és vérének és Jézus szenvedésének szimbólumaivá váltak. Ez a pészahi lakoma, az úrvacsora így módon egy új vallás alapjainak lera-kását jelentette.

E tények fényében érthetőek Rabban Gamliel törekvései az egyseges zsidóság megőrzéséért. Gamliel törvényeinek betartása vagy be nem tartása eldöntötte ki a zsidó és ki nem.

„Rabban Gamliel intézkedéseiben árnyéka sem található a vallási türelmetlenségnek, de még polémia sem. Egyesegyedül a zsidóság vallásos törvényének és hagyományának tiszta, érintetlen fenn-

tartása és a közösség veszélyeztetett egységének megóvása lebegett szeme előtt. Ez tette a rendeletet múlhatatlan szükségessé.”

Ezáltal biztosította – az elmúlt hosszú évszázadok jelentős zsidó tanítóinak munkásságával együtt – a zsidóságnak mint nemzetnek a fennmaradását. Gondoljunk szédereste erre, amikor családban vagy közösségben kissé türelmetlenül várjuk a maceszgomócós húslevest.

Kertész Gábor

¹ Jelentése: rend, utal arra, hogy a a pészahi ceremóniát törvény által előírt rendben kell lefolytatni.

² A pészahi hagadában a legkisebb olvasni tudó gyerek kérdései arról, hogy miben különbözik ez a nap a többitől.

³ Jiddis kifejezés, utal a családfő vagy a közösség vezetőjének széderesti teendőire.

⁴ Elbeszélés, könyv.

⁵ Dr. Fischer Gyula: Három szó. Magyar Zsidó Szemle, 1926. 167-170. Arcanum Digitális Adatbázis

⁶ Moshe ben Maimon zsidó rabbi, orvos, filozófus: Córdobaiban és Egyiptomban tevékenykedett a középkorban. Az ő nevéhez fűződik a zsidó vallásjog (halakha) törvényeinek rendszerbe foglalása.

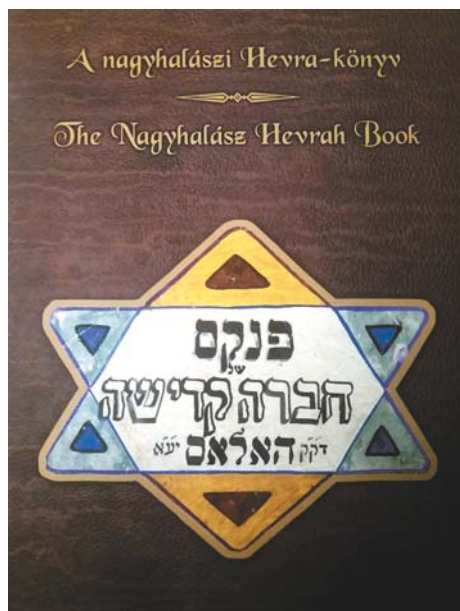
⁷ Ha a Tórát alaptörvényként értelmezzük, a misna az alaptörvényre épülő törvényi rendeletek összessége.

⁸ 70 tagú, a legmagasabb szellemi és vallási testület a görög és római korban, de erőteljes befolyása volt a zsidó szórványokban is. Mózes törvényével kapcsolatos valamennyi vitás kérdésben legfelső fórum.

⁹ Sámáj és Hillél iskolaalapítók voltak, igen eltérő felfogásbeli különbséggel viszonyultak a Tórához. Hillél a békeszeretőbb felfogást, Sámáj a szigorúbb, a Tóra betű szerinti értelmezését képviselte.

A nagyhalászi Szentegylet könyve

A minap a könyvespolcomon matatva került a kezembe egy rég nem látott, gyönyörű küllemű kötet, amely a Nagyhalászi Hevra-könyv címet viseli. A kézbe simuló, 202 oldalas mű 2009-ben jelent meg a megyei levéltár kiadásában (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai II. közlemények 37.). Szerkesztője *Raj Tamás*, a tíz éve elhunyt történész, főrabbi, volt országgyűlési képviselő és *Kujbusné Mecsei Éva*, a levéltár igazgatója, a bevezetőt angolra fordította *Adrian Bury*, lektorálta *Schweitzer József*, a nagy tudású vallástörténész, egykori legendás főrabbi. A külső csín a gyomai Kner Nyomdát dicséri, ők készítették az 500 példányt.

A könyv címlapja

A kézirat a 20. század elején született Nagyhalászbán, a helyi izraelita hitközség jótékonyági, betegápolási és temetkezési együletének (Chevra Kadisa) jóvoltából. Raj Tamás bevezetőjéből tudjuk, hogy a faluban a 18. században letelepedett zsidók között sok mesterember, kereskedő volt, számuk a két világháború között meghaladta a 300 főt. Vallásilag igen képzettek voltak, szinte mindannyian jól tudtak héberül, egymás között jiddisül beszéltek (bejegyzéseikben ezért gyakorta keveredik a két nyelv).

A kézzel írt, olykor kézi festéssel díszített jegyzőkönyv egy olyan kis községből származik, ahol egy népi életet élő, egyszerű emberekből álló zsidó közösség világába pillanthatunk be. A naív, ugyanakkor rendkívül bájos, színpompás, magyaros-népies illusztrációk 1926/27 telén készültek, de egészen a holokausztig folyamatosan kiegészítették. A színes rajzok és a köríves emléklap a feltételezések szerint a kemecsei illetőségű Joél Kohnnak köszönhető. Az ábrázolások arról tanúskodnak, hogy a magyar parasztság és az ott élő zsidóság szoros kapcsolatban élt. A képeken rendre visszaköszön a magyar falusi környezet (tájkép, szőlőhegy, gémeskút, pipacs, búza-virág, cseresznye), más rajzok az elhunyt egykori Hevra-tagok foglalkozására utalnak: borbély tükörrel és fésűvel, kocsmáros boros hordóval, suszter csizmával, szabó ollóval, vízhordó gémeskúttal. Ez utóbbi kapcsán a szerkesztő megjegyzi: ezúttal nem az illető foglalkozására kell gondolnunk, hanem arra, hogy milyen sokan meríthettek a vallási szempontból magasan képzett *Teichthal Jakab* tudáskincsének kútjából. A kalligrafikus héber írással készült könyvhöz több oldalas héber és jiddis nyelvű bevezetés és szervezeti szabályzat is tartozik.

Riczu Zoltán történész, a zsidóság jeles kutatója a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 2010. évi 1. számában írt értelemes ismertetőt a

könyvről. Tőle tudjuk, hogy: „*A könyvet (az összes hitközségi irattal együtt) 1944-ben elkobozta a helyi jegyző, majd a háború után a Megyei Levéltárba került, ahol jelenleg is őrzik.*” Szerinte különösen értékes a nagyhalászi könyv, mert „*a vidéki zsidóság történetét igen nehéz kutatni, ugyanis nem maradtak fenn helyi dokumentumok a második világháború után. Napjainkban már szinte csak az élő emlékezetre támaszkodhatnak a kutatók, ám egyre kevesebben vannak az emlékezők, így ez a könyv becses része történelmi forrásainknak.*” (Azt már mi tesszük hozzá, hogy ezért is rendkívül fontos *Klein Éva* sorozata, a – Sófár olvasói által is jól ismert – *Vannak még tanúk*).

A házikó homlokzatának felirata:

R(abbi) Barukh Avraham Weisz, akinek gyertyája világítson, R(abbi) Arje főrabbi fia, akinek gyertyája világítson.

Az üzlet bejárata felett: Weisz Béla kersk(edő)

A zászló felirata:

Reb Jichák Lichtmann tagunk, Reb Aharon tagunk fia, akinek neve legyen áldott
Alul: *Elhunyt Sziván 12-én, (5) 700. a kis időszámítás szerint (=1940.jún. 18-án), és eltemették itt még aznap.*

Végezetül idézzük Raj Tamás a fentieket megerősítő szavait: „*A szentegyleti jegyzőkönyv még így, helyenként töredékesen is fontos emléke lehet a nyírségi falvak egykori, tragikus körülmények között felszámolt, vallásilag rendkívül képzett és a magyar gazdasági-kulturális életben jelentős szerepet betöltött zsidó lakosságának.*”

Fekete Antal

Szudán elveszett zsidó közössége

Az új szudáni kormány egy miniszterének legújabb felhívása, miszerint a korábban ott élő zsidók térjenek vissza, és igényeljenek állampolgárságot, apró reményt ébresztett az egykor ott élő kicsi, de virágzó zsidóságban. A szudáni zsidó származású Daisy Abboudi szakértő sokat beszélgetett a közösség tagjaival, és fotókat is gyűjtött róluk.

David Gabra még mindig pontosan emlékszik arra a napra, amikor 1965. május 25-én elhagyta az afrikai országot. Az egyre növekvő antiszemitizmus miatt akkoriiban mind nehezebb volt zsidónak lenni Szudánban. David tisztán emlékszik a károsra, amikor be kellett zárkózniuk a házukba, mialatt a szudániak köveket dobáltak az épületre. Ezt követően döntött úgy, hogy elhagyja az országot. *„Szokás szerint este 9 órakor bezártam a textilüzletemet. Azt mondtam a szomszédoknak és barátoknak, hogy majd reggel találkozunk, de egyenesen a repülőtérre mentem, és elutaztam Görögországba”* – mondta David. Onnan pedig Izraelbe vitt az útja. Nem ő volt az egyetlen. A néhány évvel korábban mintegy 1000 fős zsidóság lélekszáma 1973-ra maréknyira csökkent. Ez lett az eredménye az 1956-ban bekövetkezett politikai változásnak. A növekvő Izrael-ellenesség következtében a legtöbb zsidó nem érezte többé biztonságban magát Szudánban. Az afrikai ország zsidó lakosságának nagy része a 20. század elején érkezettek leszármazottja volt, de kis számban korábban is éltek ott zsidó vallású emberek.

Suleiman Malka marokkói születésű rabbi 1908-ban érkezett meg Kartúmba feleségével és két idősebb lányával az Egyiptomi Zsidó Hitközség kérésére, amihez a déli szomszéd közössége is tartozott. Egy 1920-ból származó családi portrén Malka rabbi található, mellette

Hanna, a felesége, körülöttük néhány gyermekük és unokáik.

Malka rabbi a régióra jellemző ruhát visel – egy nyitott talárt (jubba) és alatta egy másikat (entari). Mindig is kedvelte ezt a ruházatot, bár családjának többi tagja inkább a nyugati stílust követte. Azért jött az országba, hogy szolgálja az ott élő kisebb, idősekből álló közösséget, valamint az egyre nagyobb számban a Közel-Keletről (Egyiptom, Irak, Szíria) odaérkező zsidókat. Ezek az emberek a brit gyarmatosítók által megépített, az egyiptomi Alexandriát Kartúmmal összekötő vasútvonalon érkeztek. Sokan közülük textilkereskedők voltak, vagy gumiarábikummal foglalkoztak, ami Szudán akáciafáiból készült élelmiszeradalékanyag. Üzleteik hamarosan virágzásnak indultak a Nílus mentén. Központjuk négy településen volt: Kartúmban, Észak-Kartúmban, Omdurmánban és Wad Medaniben.

Malka rabbi 1949-ben meghalt, és hét évig tartott, míg találtak helyette megfelelőt. Massoud Elbaz rabbi 1956-ban érkezett. Az 1965-ben készült fotó épp az előtt készült, hogy Elbaz rabbi feleségével Rebeccaval és öt gyermekükkel elhagyták Szudánt.

Lánya, Rachel a kép jobb oldalán látható. Elmondása szerint édesapja *„nagyon egyszerű és modern rabbi volt. Mindenki szerette, mindig viccelődött”*. A közösség tradicionális elveket vallott, habár nem tartottak mindent. Az ünnepekre és az étkezésre odafigyeltek, de nagyrészt szekulárisak voltak.

Ahogy a közösség növekedett, 1926-ban felépítettek Kartúmban egy zsinagógát. Az egyik központi sugárúton található, és 500 fő befogadására képes. Ez egyértelmű jele mind a gazdasági, mind pedig a társadalmi jelenlétnek. *„Minden esküvőt a zsinagógában tartottak, mindenki jelen volt, egymás hegyén-hátán figyelték a nagy eseményt”* – mondta a ma Svájcban élő Gabi Tamman.

Míg a zsinagóga a zsidó közösség spirituális központjaként működött, a társadalmi élet a Zsidó Rekreációs Klubban zajlott. A szudáni közép- és felső osztály magában foglalt sokféle csoportot. Kartúmban

Gabi és Lina Tamman esküvője

és Omdurmánban a zsidó közösségen kívül nagy számban voltak görög, szír, olasz, egyiptomi, örmény, brit és indiai csoportok is. Mindegyiknek volt egy központja a fővárosban, ahol találkozhattak, kártyázhattak, összejárhattak. Ezek a klubok minden decemberben adományestet tartottak, lehetőséget teremtve pénzgyűjtésre, vagy csak arra, hogy kimozduljanak, jól érezzék magukat barátokkal és kollégákkal.

Flore Eleini a ma 93 éves, Genfben élő hölgy így emlékszik vissza: *„Bárki, aki akart, mehetett jelmezben. Olyan volt, mint egy farsangi bál, és a végén díjat lehetett nyerni. Nagyon szép élmény. Egyszer esküvői tortának öltöztem. Nagy sikert aratott”*.

Cezar Swidnek 1958-ban volt bár micvája. A képen épp az esemény utáni rendezvény látható.

Frida, Cezar édesanyja ekként számolt be az eseményről: *„Mindannyian barátok voltunk. Volt, aki a kibbeh elkészítéséhez értett, ami egyfajta olajban sült húsos galuska. Más valaki a quaiysat készítésében szerzett tapasztalatot, ami pedig fasírt egy főtt tojásban. Aztán süttöttünk kilenc pulykát a kert hátuljában, majd azt is bevit-tük a klubba. Nem volt messze, közösen csináltuk”*.

Zsidó gyerekek keresztény iskolákban

A szudáni zsidók nagy része jómódban élt, összezártak az ország elitjével, és megengedhették maguknak, hogy gyerekeiket magániskolákba járassák. A szegényebb családok gyerekeit vagy segítették a vagyonosabb közösségi tagok, vagy pedig ők egész korán otthagyták az iskolát, és dolgozni mentek. Majdnem minden zsidó fiú a Comboni College-ra járt, ami egy katolikus magániskola volt Kartúmban, olasz szerzetesek működtették. A fegyelmet megkövetelték, a versenyszellemet bátorították.

A képen Jack Tamman balról a második

A zsidó lányoknak több lehetőségük is volt. A Katolikus Nővérek Iskola népszerű alternatívájaként szolgált az Unity (egység) középiskola, ami egy angol, keresztény alapon működő tanintézmény volt.

Az 1948-ban végzett osztály

A képen megfigyelhető az ország társadalmának akkori sokszínűsége. Az angol tanárok középen ülnek. Margo Iskinazi (fent balra) zsidó volt, miközben osztálytársai egyiptomi koptok, örmény keresztények, görög ortodoxok és szudáni muszlimok voltak. „Előrehaladott szellemiségű, jó iskola volt” – reflektált Ruth Synett a Unity High School oktatási színvonalára. Ruth az 1960-as évek elején tanult ott. „Amikor 10 évesen Angliába jöttem, már elsajátítottam a geometriát és az algebrát is.”

Növekvő ellenségeskedés

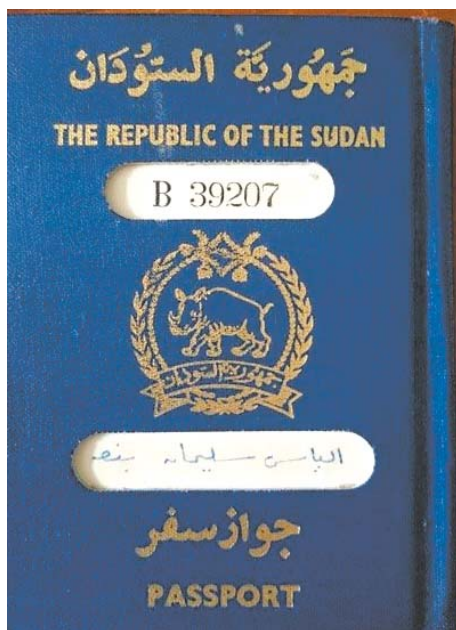
1956-ban az ország függetlenedését és a későbbi szuezi válságot követően, amikor Nagy-Britannia, Franciaország és Izrael lerohanta Egyiptomot, Szudánban megváltozott a helyzet. Erősödött Nasszer egyiptomi elnök pán-arab mozgalmának támogatottsága. Ennek és az Izrael ellenes retorikának

következtében az itt élő zsidók számára a légkör elviselhetetlenné vált. Őket támatta a sajtó, hamisan azzal vádolva, hogy ők az ötödik hadoszlop (ez a kifejezés 1936-ban a spanyol polgárháború idején hangzott el először. Emberek egy rejtett csoportjára utal, ami egy nagyobb csoportot vagy nemzetet belülről gyengít. – a szerk.), valamint jelentkeztek másféle diszkriminációk is.

1956-ban egy zsidó lány szüleivel egy partin vett részt, ahol bejelentették, hogy versenyt rendeznek a Miss Kartúm címért. A félnék lány vonakodva bár, de elindult a versenyen, és végül meg is nyerte.

Az ő lánya, aki névtelen kívánt maradni, az alábbiakat árulta el: „A Miss Kartúm megnyerésével az ember automatikusan kvalifikálta magát a Miss Egyiptom versenyre. Kiderült azonban, hogy édesanyám zsidó, így a címet elvették tőle”.

1950-től kezdve a közösség, a szegényebbeknek jegyeket véve, folyamatosan hagyta el Szudánt, és új életet kezdett a

nemrégiben létrejött Izraelben. 1960-ra a legtöbb zsidó szakember elhagyta az afrikai országot és Izraelben, az Egyesült Királyságban, az Egyesült Államokban vagy éppen Svájcban telepedett le. Akik valamilyen üzletet birtokoltak, a következő hullámban távoztak, bár a kiutazási vízum megszerzése egyre nehezebbnek bizonyult.

1967-re, amikor kitért a hatnapos háború, már csak a legelkötelezettebbek maradtak Szudánban. Év végére pedig már csak egy maroknyi zsidó élt Wad Medaniban, messze a politikailag túlfűtött fővárostól.

1973-ban Elias Benno volt egyike az országot utoljára elhagyó zsidó embereknek. Egészségi állapota már nem tette lehetővé, hogy egyedül éljen, így Londonba költözött, ahol lányával, Sarával még egy évig tudott együtt lenni.

A fájdalmas történekek ellenére az egykoron ott élő zsidóság túlnyomó része örömmel gondol vissza azokra az időkre. Marianne Neumann: „Amikor a ház tetején akarsz aludni, és felnézel az égre, a kristálytisza égbolton látod a többzernyi csillagot, közben a kert felől érzed a jázmin és gardénia illatát... csodálatos volt”.

Ezt az interjút a szudáni zsidó közösség történetéről Daisy Abboudi a soron következő könyvéhez készítette. További információt a honlapján lehet megtalálni, melynek címe: Tales of Jewish Sudan.

A cikket Sugár Károly fordította a <https://www.bbcb.com/news/world-africa-49728912> oldalon található tartalom alapján. Hozzáférés: 2019.12.30.

Jeruzsálem ostroma (i. sz. 70)

Izrael, provincia a Római Birodalomban

Nagy Heródes i. e. 4-ben bekövetkezett halála után Júdea közvetlen római fennhatóság alá került, római provincia lett, melynek élén a császár által kinevezett prefektus állt. A korrupt, kegyetlen római helytartók fokozták a nép elkeseredését. Új adónemeket – földadót és fejadót – vezettek be, ami a nép ellenállásának növekedéséhez vezetett. Az egész lakosság körében folyamatosan erősödött a rómaiakkal szembeni elégedetlenség és ellenállás, újabb és újabb mozgalmak támadtak, ami végül i. sz. 66-ban Néro császár uralkodásának 12. évében háborúba torkollott, és a zsidók fellázdak a szabadságukért a Római Birodalom ellen. Hét éven át (i. sz. 66-73) a római birodalomnak ezen távoli pontjára figyelt az ókori művelt világ.

A rómaiak hadjárata a lázadás leverésére

A hadjárat vezetésére Néro császár Vespasianust nevezte ki, aki fiával, Titusszal összevonta az V Macedonica, a X Fretensis, a XII Fulminata és a XV Apollinaris légiót, ez utóbbi Pannóniából, a mai Magyarország területéről érkezett. Az egyesített hadsereg – a négy légió, a segéd- és a helyi csapatok – mintegy 60.000 főnyi gyalogságból és lovasságból állt. Vespasianus Caesareában készült, hogy egész haderejével megtámadja Jeruzsálemet, amikor hírül hozták Néro császár halálát, aki 13 évig és 8 hónapig uralkodott. Ezért egyelőre elhalasztotta a Jeruzsálem elleni hadjáratot, mert izgatottan várta, hogy ki lesz a császár. Itáliában polgárháborús helyzet alakult ki. Galba, Otho, Vitellius követték egymást a császári trónon, majd Vespasianust a Judaeában és az Egyiptomban állomásozó csapatok császárrá kiáltották ki. Ezután Vespasianus, Jeruzsálem elfoglalásával a fiát, Titust bízta meg.

Titus a hadseregével keresztülvonult a Samaritisen, majd körülbelül 5,4 kilométerre Jeruzsálemtől letáborozott. I. sz. 70 áprilisában éppen pészah ünnepén érte el Jeruzsálemet, ahová közel egymillió zsidó zarándok érkezett az ünnepekre, akik beszorultak a városba. Körülbelül 600 válogatott lovassal elindult, hogy tájékozódjon a helyzetről, és Jeruzsálem erődítményeit kikémlelje. Hirtelen egy erős zsidó csapat támadt rájuk a városfalak mögül, áttörte a lovasok vonalát, megtámadta azokat, akik az országúton ügettek, és nem engedte csatlakozni azokhoz, akik a mellékösvényre tértek. Így Titust néhány kísérőjével együtt elvágta lovasaitól. Rajzoltak a nyilak Titus körül, azonban egyetlen egy lövedék sem találta el. Végül a kísérői felzárkóztak hozzá, és szerencsésen eljutottak a táborba.

Jeruzsálem ostroma

Jeruzsálemet három oldalról mély szakadékok határolták: keleten a Kidron-völgy, nyugaton a Gihon-, délen a Hinnom-völgy. Az Olajfák hegye a várostól keletre húzódik. Jeruzsálem két egymással szemben fekvő dombon épült, amelyet a Tyropóion-völgy választott el egymástól. A dombok közül az, amelyen a felsőváros épült, sokkal magasabb volt, és hosszabban terült el. A másik, az Akra nevű domb, amelyen az alsóváros épült, mindkét oldalán lejtős volt. Jeruzsálemet három fal védte. Az első fal körbevette a felső- és alsóvárost, és a templom nyugati csarnokánál végződött. A második fal az első falhoz csatlakozott, megkerülte az Akra északi oldalát, és az Antonius-várig húzódott, amely a templomudvar nyugati és északi oszlopcsarnoka találkozásánál épült. A harmadik falat Nagy Heródes unokája, I. Agrippa kezdte el építeni, és a védők fejezték be i. sz. 67-ben.

A várost 20.000 fős hadsereg védte. A felső- és alsóvárost Simon ben Gioras vezetésével 10.000 fő, a Templomot Gischalai János vezetésével 6000 fő, és hozzá csatlakozott még 2400 fő a zélóta Eleazár vezetésével. Titus a Pséphinos-bástyával szemben körülbelül 360 méterre a faltól, az északi és nyugati fal sarkához helyezte át a táborát, mivel a külső vagy harmadik fal elleni támadást innen kezdték el. Haderejének többi része a Hippikos-bástya mellett táborozott le, ugyancsak körülbelül 360 méterre a várostól, a X. légió pedig az Olajfák hegyén, melyet Jeruzsálemtől a Kidron-völgy választotta el.

A rómaiak feldúlták a város környékét, hogy a sáncépítéshez anyagot hordjanak, és a sáncokon elhelyezett faltörő kosokkal betörjék a falat. A sáncok közelében álltak fel a parittyások és az íjászok, elébük állították fel a ködobó gépeket, a catapultákat és ballistákat, hogy ezzel megakadályozzák a védők támadását a sáncok ellen. A vakmerő védők számos alkalommal rohantak ki csapatostul, letépték a tetőket a sáncmunkások feje fölé, és megtámadták őket. Ilyenkor nem a hadtudományuk, hanem a vakmerőségük révén többnyire győztek is. A folytonos döngéssel a legnagyobb faltörő kos a fal egy részét megingatta. Ezután az ostrom 15. napján (május 25. körül) a rómaiak elfoglalták az első falat, amit jó darabon leromboltak.

Titus most az első fal mögé helyezte táborát az ún. assíriai tábor helyére – a hagyomány szerint itt táborozott Szanherib i. e. 721-ben –, és mivel most már lőtávolságra jutott a második falhoz, hamarosan támadásra indult. Az északi fal középső tornya a faltörő kos csapásai következtében dűledezni kezdett. A zsidók visszavonultak, és ezen a ponton esett el a második fal öt nappal az első fal elfoglalása után. Azonban a harcias zsidók megtámadták és visszaverték a bevonuló rómaiakat, majd három napig szívósan védekeztek, de a negyedik napon már nem tudtak ellenállni a túlerőnek, és visszahúzódtak korábbi állásukba. Miután a rómaiak másodszor is elfoglalták a falat, a harmadik fal ostromára készültek. A támadás fő iránya az Antonius-vár volt. A rómaiak nagy erőfeszítéssel, 17 napi szakadatlan munkával négy sáncot építettek. A sáncokra már a hadigépeket is odahúzták, miközben János a várból az Antonius-vár és a sáncok között föld alatti aknákat ásott, ezt gerendákkal támasztotta alá, szurokkal és kátránnyal átitatott rőzsével telehordatta, majd felgyújtatta. Mikor a gerendák alulról végigégtek, az akna beomlott, és a sáncok nagy recsegéssel-ropogással összedőltek. Ez teljesen váratlanul érte és megdöbbenetett a rómaiakat, mivel sok napi munkájuk ment tönkre néhány óra alatt. Végül a kiéhezetés mellett döntöttek, ezért körülbelül 8 kilométer hosszú ostromfállal körbevették a várost. A kitört éhínség miatt sokan próbálták a falon kívül élelmiszert szerezni. Titus lovas osztagokat küldött ki, hogy elfogják őket, akiknek ezután el kellett szenvedniük minden elképzelhető kínzást, végül a falakkal szemben keresztre feszítették őket. Naponta 500, sőt néha még több foglyot is keresztre feszítettek, akik nem hadifoglyok voltak, hanem menedéket kerestek. Hamarosan már nem volt hely a keresztteknek és a keresztteken megfeszítendőeknek.

A rómaiak ismét sáncokat kezdtek építeni. 21 nap alatt az Antonius-várral szemben négyet építettek, amelyek nagyobbak voltak az előbbieknél. Ám az egyik éjjel egyszerre csak összedől a faltörő kosoktól megingatott fal azon a helyen, ahol János a régebbi sáncokat föld alatti aknával aláásatta. Ez az akna omlott be. A beomlott fal mögött volt azonban egy második fal is, amit a védők építettek. Két nap múlva a sáncon elhelyezett őrszemek közül huszonnégyen összeálltak, és hajnali három órakeresztben fellopódzkodtak az Antonius-vár romjára, leszúrták az előőrsoket, akik meg aludtak, megszállták a falat, és egy válogatott csapat bevonult a várba.

A Templom elfoglalása

A zsidók visszavonultak a templomba, és a rómaiak is benyomultak utánuk. A védők azonban János és Simon vezérlete alatt páratlan erővel küzdöttek ellenük. A zsidók vad elszántsága fölébe kerekedett a rómaiak hadtudományának, és visszaszorították őket az Antonius-várba. Titus ekkor parancsot adott a katonáinak, hogy rombolják le a vár falait, hogy szabad utat nyisson hadseregének a templomhoz. Ezen a napon, Tammuz hónap 17-én (július 17.) szűnt meg a templomban az áldozat, melyet minden nap be szoktak mutatni Istennek.

Titus a faltörő kosokat a belső templomudvar nyugati csarnoka ellen vonultatta fel, de a legerősebb faltörő kos sem tudott semmi kárt tenni a falban, mert az egymáshoz illesztett óriási kockakövekkel a hadigépek nem bírtak. Ekkor Titus parancsot adott, hogy gyűjtsák fel a kapukat. A lángok továbbterjedtek a fagerendázatokon, belekaptak az oszlopcsarnokokba, és egész nap, sőt a rákövetkező éjszakán is dühöngött a tűz. A zsidók a rémület után kimerültségükkel dacolva rendezték csapataikat, és a keleti kapun át rohamot intéztek a külső templomudvar őrszemei ellen. Hatalmas küzdelem után azonban a rómaiak végül beszorították őket a templom belsejébe. Egy római katoná az aranyajtón át égő csóvát dobott a templomba. Amint a láng fölcsapott, a zsidók a szörnyű szerencsétlenség láttán életükkel nem törődve rohantak oda, hogy gátat vessenek a tűznek, mert íme itt volt a veszedelem, amelyet eddig mindenáron igyekeztek elhárítani. Mialatt a templom égett, a katonák mindent elraboltak, ami a kezük ügyébe került, és százával mészárolták le a zsidókat. Nem irgalmaztak senkinek, gyermekeket és aggastyánokat, világiakat és papokat válogatás nélkül öldöstek, mindegy volt, hogy kegyelemért könyörögtek vagy védekeztek az emberek.

Jeruzsálem és a Templom lerombolása

I. sz. 70-ben (3830) Áv hó 9-én rombolták le a jeruzsálemi Templomot. Titus ezután kiadta a parancsot katonáinak, hogy gyűjtsák fel és rabolják ki a várost. Másnap kiszorították az alsóvárosból a védőket, és a Siloa-forrásig mindent felgyújtottak. A Templom lerombolása után 3830. Elul hó 8-án Jeruzsálem felsővárosa lángokban állt. „Kivont karddal tódultak be az utcákba, mindenkit leszírtak, aki útkjukba akadt, és felgyújtották a házakat az odamenekült emberekkel együtt, és mind kifosztották; gyakran, mikor zsákmányolás céljából egy-egy házba benyomultak, már az egész családot holtan találták, a háztetők pedig tele voltak az éhenhaltak hulláival, s ez a látvány úgy megborongatta őket, hogy semmihez sem nyúltak, csak kitámolyogtak a házból. De csak azok iránt éreztek részvétet, akik ilyen siralmasan elpusztultak, az élők iránt nem: ledöftek mindenkit, aki az útkjukba került”.¹ „Az egész háborúban ejtett hadifoglyok száma 97.000 volt: az ostrom alatt 1.100.000 ember pusztult el...”²

Az ókori Izrael megszűnése utáni évszázadok

A zsidó emberek hontalanok lettek, helyzetük reménytelenné vált, és évszázadokra száműzetésbe kényszerültek. A szétszóródás hosszú évszázadai alatt a zsidó nép soha nem szakította meg a kapcsolatát Izrael földjével (Eretz Yisrael), e nép szülőhazájával, soha nem feledkezett meg róla. Közel kétezer éven keresztül a föld távoli pontjairól fordultak imáikkal Jeruzsálem felé. A mai napig

valamennyi zsidó esküvőn a vőlegény összetör egy poharat a Szent Templom lerombolásának emlékére, és minden szédert ezekkel a szavakkal fejezzük be: „Jövőre Jeruzsálemben.”

A Templom lerombolása után a támasztó fal nyugati szakaszának egy része megmaradt. Az 1900 évnvi számkivetettség alatt a zsidók nagy veszélyeknek kitéve zárándokoltak Jeruzsálemben, hogy imádkozhassanak a Falnál. A Talmud azt tanítja, hogy amikor a Templomot lerombolták, a Menny valamennyi kapuja bezárult, egyet kivéve: a Könnyek Kapuját. A Falnál a zsidók mindig kiöntötték szívüket az Istennek. Így vált ismertté a „Siratófal”, mert évszázadok vég nélküli könnyeit hullatták a zsidók, vágyakozva Jeruzsálem újjáépítéséért.³

Izrael újjászületése

1948. május 14-én, a zsidó naptár szerint Ijár hó 5-én, 1878 évvel a **Második Templom és Jeruzsálem lerombolása után** alakult meg a modern Izrael Állam. A zsidóság ekkor ismét visszanyerte a nemzeti önállóságát. Egy nappal később öt arab ország – Egyiptom, Jordánia, Szíria, Libanon és Irak – hadseregei megtámadták Izraelt. A háború 15 hónapig tartott. Az újonnan alakult és nem túl jól felszerelt izraeli hadsereg (IDF) heves harcok közepette verte vissza a támadókat. Több mint hatezer izraeli – az ország akkori zsidó lakosságának majdnem egy százaléka – vesztette életét a háborúban. A rögtönzött zsidó hadsereg vezetőinek páratlan leleményességgel, katonáinak önfeláldozásával sikerült visszaverni a szervezett, reguláris hadsereggel rendelkező arabokat. Az izraeli katonák felvették a harcot a hatalmas túlerővel szemben, bátran harcoltak, mint őseik a római háborúban, és a hősiesség most győzelmet hozott.

Jom Jerusálajim - Jeruzsálem napja

I. sz. 70. Av hó 9-én „*Mintha tövétől a tetejéig izzott volna a templomhegy, a tűz szinte beburkolta*”.⁴ Majd pontosan 1897 év múlva, 1967. június 7-én (Ijár hónap 28-án) a hatnapos háború harmadik napján az izraeli ejtőernyős egységek elfoglalták a Szent Hegyet, és kitűzték az izraeli zászlót a Templom-hegyre és a Siratófalra. Ekkor hangzott el Mordecháj Gur tábornok híres mondata: „*Hár Hábájim bejádenu*” – a Templom-hegy a miénk. –

Ezzel beteljesedett Jeremiás próféta látomása: „*Megengedem majd, hogy megtaláljatok – mondja az Úr. Jóra fordítom sorsotokat és összegyűjtelek titeket minden nép közül, és minden helyről, ahová szétszórta Benneteket – mondja az Úr. És visszahozlak titeket erre a helyre, ahonnan számkivetésbe küldtelek.*”⁵

Glück Miklós

Felhasznált irodalom:

Flavius Josephus: A zsidó háború. Gondolat Kiadó, Budapest. 1964.
Rabbi Shraga Simmons, Six reasons why the Wall is Holy
Tények Izraelről – Israel Ministry of Foreign Affairs

¹ Flavius Josephus: A zsidó háború. VI. könyv, 8. fejezet. Gondolat Kiadó, Budapest. 1964. 432-33.

² I. m. VI. könyv, 9. fejezet. 434.

³ Rabbi Shraga Simmons, Six reasons why the Wall is Holy

⁴ I. m. VI. könyv, 5. fejezet. 420.

⁵ Jeremiás 29:14

Pészach

[...]

Nagybátyám, Braun József, aki kocsmát nyitott Komlóson, még-hozzá abban az általunk csaknem tíz évig bérelt Béla király utcai házban, amelyből (a Pipis cég jóvoltából) mi Orosházára költöztünk, szóval a nagybátyám ezen a pészachon csuda dologra határozta el magát. Hogy közös szédert rendez minden komlósi zsidó számára.

Már vagy két hete gyönyörű idő volt, s úgy tűnt, az első napi vacsorára is áldott, meleg éj alatt kerül sor. Ebben nem is csalódott senki.

A pészach sok-sok évszázadon át a legmeghittebb családi ünnepek egyike. Az apa itt, ekkor ülteti gyermekei szívébe a Tan legfontosabb elemeit: az egyistenhit eszméjét, az Egyiptomból való kivonulás, a szabadság élményét, az örökös tanulás fontosságát. „Ne mondd: ha ráérek, tanulok; hátha nem fogsz ráérni.” A régi oroszországi és galíciai rabbik is csak annyiban tartottak közös szédert, hogy a szegényeket, a vándorokat, a betegeket, a magányosokat megvendégelték az udvarukban. De magát a pészachi vacsorát ezek a rabbik is a legszűkebb családi körben költötték el.

(Forrás: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cph_hagada17b_massa.jpg)

És akkor jött Józsi nagybátyám a maga képtelen meghívásával. Az első pillanatban mindenki meglepődött, és nemet mondott. A másodikban elgondolkodtak, a harmadikban pedig boldogan közölték: igen, igen, ott lesznek, de akkor szeretnék ők vinni a főtt tojást, a móraurt, a kárpászt, a szédertál hozzávalóit, meg a kóser bort, a zöldséget a levesbe, a macesztortát, és így tovább. Hiszen mindenkinek eszébe jutott: milyen gyászosra sikeredtek az otthoni pészachok a hazajövetel után. Emitt az asztalfőn nem ült puha párnáira dőlve – miként írva vagyon – az édesapa, amott nincsenek kisgyerekek, akik a hagyományos keleti hajlításokkal felmondhatnak a Má nistanót, a lélekemelő dalt: „Miben különbözik ez az éjszaka a többi éjszakától?” És a házak zömében nincsenek édesanyák, akiknek ősi kötelme meggyújtani a gyertyákat, mert hiszen a gyertyák helyett ők égtek el. S hol vannak a nagyapák, hogy teletöltsék Élijáhu poharát, hiszen soha nem lehet tudni, hátha éppen most, ezen a széderen érkezik sietve, megszemjajzva a nagy úttól a próféta, s hozza a jó hírt: jön, akár a következő percben is betoppanhat a Messiás.

Józsi nagybátyám nemcsak kocsmáros volt, pszichológus is. A gyászoló, megroppant Fröhlich Mártont kérte fel, hogy e nagy családban legyen ő a széder irányítója, olvassa fel ő a Haggádát, kérje fel ő az egyes betétek recitálására a tanult komlósiakat.

Buchbinder Lipót nevéhez fűződik a legszebb gondolat megfogalmazása.

Amikor a tíz csapás felidézése és a „Dájénu” eléneklése után mindenki elmondta a „Böchel daur vódaur” kezdetű szöveget, ami szó szerint azt jelenti: minden egyes nemzedékben köteles az ember úgy tekinteni magát, mintha ő személy szerint vonult volna ki Egyiptomból, Lipót asztalos fölállt, és így szólt:

– Ennyien jöttünk vissza. S a maradék most körülüli ezt az asztalt. Rettenetesen megfogytok, alig vagyunk többen, mint régen egyetlen család. Isten kihozta népét Egyiptomból. Ma ezt ünnepelek. De Isten minket is megőrzött, így most azt kérem tőletek: tegyünk ünnepélyes fogadalmat. Hogy akik megmaradtunk, és visszajöttünk, és ezen az esten itt vagyunk, éljünk egyetlen családként tovább. Legyünk egymás fivérei és nővérei, legyünk unokatestvérek és nagybácsik, nagynénik. Legyünk mi, tótkomlósiak szorosan összekötve a sors kötelékeivel. És ez a fogadalom teljedjen ki a gyerekeinkre, az unokáinkra is, lödaur vódaur, az idők végéig.

Érezte, túl ünnepélyesre sikeredett a szónoklata, ezért nagy vidáman, már-már vicces hanghordozással megkérdezte:

– Nu, meine jiden, mit szóltok hozzá?

Nem tudta, hogy az ünnep angyalai mind egy szálig ott köröznék a Béla király utcai ház fölött, s puha szárnyakkal megérintik a komlósiak homlokát. Ő csak azt érezte, szörnyű meleg járja át, és egyszerűen jólesik a többiekre néznie.

A zsidók nem szóval válaszoltak Buchbinder Lipótnak. Felugráltak, tapsoltak, ölelgették, csókolták egymást. A humor, a pajzán tréfák, s ne szégyelljük kimondani: a triviális bemondások kimeríthetetlen forrása lett a távlat. Ki mit kezdhet az új rokonsággal, az új sógorokkal, komákkal, hugicákkal, atyafiakkal.

És ekkor, de csak ekkor, a nagy öröm csúcspontján vették észre, hogy a Weisz család nincs közöttük. A Weiszek nincsenek itt? – kérdezte nagybátyám. Hiszen ő – titkon – éppen azért találta ki a közös széderestét, hogy az ünnepi asztal mellett végre helyreálljon a béke. Súlyos csend. Aztán idegesen Rózsi nénémet faggatta. Szólt-e ő is, ahogy megbeszélték, a pékeknek, meghívta-e az asszonyokat is, egyáltalán? Ideges hangulat. Mert közben mindenki rádöbrent, micsoda nagyszerű alkalom a széder a széderre, a rendre. Amely annyira hiányzott a komlósiak összezavart lelkéből. Hiszen a Weiszek hiánya a hitéletből mégiscsak képtelen helyzetet teremtett, még ha a brajgeszhez, a távolodáshoz maguk is hozzájárultak.

Rokonaim fülig vörösödtek, és dadogva, dühösen, értetlenül bizonygatták: személyesen hívták meg Miksát, Károlyt és Bélát, s persze a lányokat és férjeiket is. Anci unokahúgom pontosan emlékezett a kedves szavakra is, amellyel Weiszék megköszönték, elfogadták az invitációt.

Mi történt? Találgattak, topogtak. Latolgatták a gyors cselekvés lehetőségeit.

Egyszerre csönd lett újra. Csak később értették meg, Fröhlich Márton már vagy fél perce kése élével ütögeti a pészachi borospoharát. Sokan nem is ültek vissza a helyükre, az asztalfőhöz húzódtak, s úgy hallgatták a lakatot. Ő pedig nem állt fel. Rekedt és halk volt a hangja.

– Köszönet a Haggádáért. Gyászomban, magányomban vigasz az ilyen nagy köved. És köszönöm, hogy a rokonotok lehetek. Én is jó rokona leszek mindenkinek. Azt hiszem, a Messiás sem akarhatná másként.

Hirtelen elfogyott a szava. Csak ült, nézett maga elé, mintha egyetlen betű nem jutna az eszébe. Ujjjaival az abroszon pászkatörmeléket tologatott.

Aztán egyszerre csak ezt mondta:

– A Weiszeket én nem engedtem ide.

Az emberek elképedtek. Józsi nagybátyám holtra vált.

– Hogyan? – kérdezte. Alig kapott levegőt. – Az én házamba te nem enged eljönni a családom vendégeit?

Fröhlich Márton felállt. A morgás, a zajongás újra abbamaradt.

– Aki egész évben chomecot csinál, annak nincs helye közöttünk. Pészachkor semmiképpen. Ezt megmondtam nekik. Ember chomec közénk nem való!

Nos, tudni kell: a pészachi zsidó rituálé chomecnek nevezi a kenyert. Pontosabban minden kovászos ételt. Amelynek legkisebb maradékát, még a morzsáit is el kell távolítani, ki kell söpörni a húsvét nyolc napjára. Amikor – felidézve az egyiptomi kivonulás hirtelen elkészített ételét, a napon szárított, kovásztalan tésztalapocskákat – csak és kizárólag macsó, többes számban macesz fogyasztható. Pászka és macesz egy és ugyanaz, lévén az előbbi, a pészach, az áldozat szóból ered. De hogy a chomecot valaki egy emberben vélje felfedezni?! Nem, erre még nem volt példa.

Néhányan suttozni kezdtek. Hogy Fröhlich beteg. A gyászban elborult. De ott vannak az erős gyógyszerek. Meg különben is, a Weiszek életben maradtak, az ő családjá pedig elpusztult. Na jó, jó, de ki csalta magával [Fröhlich] Sadut Erecbe? Weisz Feri. Aki él vidáman a maga százhusz kilójával, míg Sadunak sírgödör sem adatott a bibliai földben, ahonnan a Messiás – ha eljön a feltámadás ideje – épségben előhozhatja. Mert az akna, amelyet kilöttek rá, farsírtá áprította.

A jókedv odavolt. A fogadalom gyönyörű perce semmivé lett. Az emelkedett hangulatnak vége. A boldog szárnyalás abbamaradt. Néhányan azonnal elmentek, a vallásosabbak még ledarálták a szent szöveget, sőt olyanok is akadtak, akik gyorsan befalták a vacsorát. De a pészach ajtaja becsapódott. A széderestének befellegzett.

Az álmotlanul átvérgődött, elgyötört éjszaka szükséges volt ahhoz, hogy Józsi nagybátyám kieszelje a megoldást. Elsőnek Buchbinder Lipót kereste. Az asztalos egyik vezetője volt a komlói ipartestületnek, s így „szakmai vonalon” felettese Weisznek, Fröhlichnek, s a többi kétkezi mesternek. És most együtt járták sora a zsidó házakat.

Úgy beszéltek meg: a reggeli templomi ima után, de még az ünnepi istentisztelet, a muszat megkezdése előtt, mintegy a szünetben, testületileg vonulnak „Weisz Miksa pék és aprósütemény” háza elé. S követik meg Fröhlich Márton nevében az öregot, két fiúgyermekét, a lányokat, s mindenkit közülük. És terjesztik ki rájuk is a tegnapi vótumot, a komlói rokonság eszméjét.

Weisz Miksa meghatottan fogadta az ablaka előtt gyülekező zsidókat. Mindenkit behívott. Löhájimot ittak, átölelték egymást. A hatalmas termetű gyerekek, immár meglelt férfiak, s az óriásra

hízott-nőtt unokák egyedül is betöltötték a házat, nemhogy az előbb még nyugtalan, most aztán felszabadultan viháncoló – kicsit be is pálinkázott – vendégek.

A tegnapot, a széderestét Weiszék sértett büszkeséggel ülték meg. De most, reggel, hogy a közösség jószerevével kivétel nélkül eljött hozzájuk, házigazdaként igyekeztek felülmúlni minden képzetet. A konyhában máris szeletelték a megmaradt sülteket, a főtt tojások tucatját hordták körül, s persze a pászkalisztból készült finomságok dúsan megrakott tálat. A híres aprósüteményeket is.

Történt, ami történt, a péküzlet elől együtt mentek a kopott, a béázásoktól megviselt templomocskába. Talán érzékelték az épületnek ezt a végelgyengülését, talán nem. Csukott szemek előtt alighanem a háború előtti ünnepek hangulata lebegett, a zsúfolt padsorok; hallották a gyerekzsivajt, az asszonyok sustorgását. És alighanem újra felcsendült bennük Gasche taté, a kántor szárnyaló hangja.

A férfiak már felöltötték imakendőjüket, az első szoltárokat is elmondták, amikor valaki odaállt Fröhlich lakatos üres helyére. S megállítva a davenolást, a héber szöveg egyre lendületesebb kántálását, jó hangosan ezt kérdezte:

– Hol van reb Márton?

Egyesek legyintettek, mások a vállukat vonogatták, sőt, akadtak, akik kuncogtak: micsoda örület ez Komlóson; este az egyik zsidót kell keresni, reggel a másikat. Néhányan bosszúsán úgy találták: komoly ember nem csinál olyan máchlajkét – veszekedést –, amelynek az imádkozás látja kárát.

Két kölyök azért elszaladt a Fröhlich-házba. A felekezeti ünnepeken az iskola elengedte a zsidó gyerekeket, akik most – hiszen pár nap múlva itt a keresztény húsvét! – roppantul élvezték a tavaszi előszabadságot.

A gyerekek remegve a rémülettől, sikongva tértek vissza, halott-sápadtan.

Elég volt rájuk nézni, hogy mindenki tudja, mi történt.

– Istenem – mondta megrendülve Buchbinder Lipót a kinyitott tóraszekrény előtt –, micsoda végletek között él a te néped!

Kohanita volt, s az ősi törvény szerint nem mehetett holt ember közelébe. Amikor egyedül maradt a templom nyirkos falai között, imaasztalára borult.

Nem tudta, mit tegyen. Sírjon, vagy átkozódjon.

Benedek István Gábor

(Forrás: Benedek István Gábor: Pészach. Mozgó Világ, 1995. július-december. 75-83.)

Nők, anyák, tavasz

Valahogy úgy adódott, hogy eddigi életemet mindig a nők vonzásában éltem. Kicsi voltam, csenevész és balkezes, ez nem tett jót megítéléshez társaim körében, de ott voltak a nők. Érdekes, hogy szerettek, babusgattak, mégis tartottam, olykor félttem tőlük. Nekem az udvarlás kész kín volt. Akartam hasonlítani társaimhoz, barátaimhoz, megjátszani a lehengerlő nagymenőt, a sármos lovagot, de nem ment.

Aztán a pályára kerülve: nők, nők és nők. Kollégák, nővérek, anyukák. Most, 60 évesen próbálok valami számadást vetni, egyenleget vonni, nehezen sikerül.

Mikor Lenke mama újra megjelent az életemben, aki pelenkázott, ringatott, vagy Mamuska, aki gyermektelen volt, és úgy szeretett, mint sajátját, és alig voltak körülöttünk férfiak, akire emlékeznék. Vagy néhány lump, szédelgő, kiszámíthatatlan kandúr, akik csak megérintették a familiát.

Betyár nehéz úgy egyáltalán beszélni a nőkről. Anyám tündöklő szépségével, ha-

tártalan odaadásával és ellentmondást nem tűró akaratával kiharcolt mindent nekünk, vagy még többet is. Apám bölcs nyugalmával, kimértségével, olykor elengedett egy két tényért – persze az olcsóbbakból –, a széthulló cserepek helyére tették az indulatokat.

Mikor megnősültem, jöttem rá, mi a nagycsalád, a megértő, megbocsátó szeretet. Szegény 30 éven át élvezhette faxnijaimat, türelmetlenségemet, és teregette mellette a familiát.

Vagy ott van a lányom, okos, praktikus, és szedi magára a kompromisszumokat, ahogy egy feleséghez illik. Persze az, hogy nő, önmagában semmit sem érő fogalom. Láttam a csecsemőotthonban a megtört, agyonhajszolt, megvert, réveteg szemű anyákat, akik úgy ragaszkodtak a porontyaikhoz, mint utolsó szalmaszálhoz, vagy számító, minden ösztönt nélkülöző némbereket, akik még engem is megloptak. Láttam a kismimizett férfiakat és a gyilkos indulatokat, akitől rettegnék a családok és elnéző a törvény.

Reggel, amikor elköszönök, és utánam int feleségem, valami csodálatos érzés jár át, pedig, tudom, hogy nem lesz könnyű a nap, teli lesz vesződéssel, esetleg kudarcokkal. De az a kéz, az egyre ráncosodó kéz az enyém. Vannak napok, amiket kineveznek, kinevezünk szeretet napjának, ünnepének. Forgolódnak a virágboltban, az ékszerüzletben a jobb érzésűek, dugva viszik az ajándékot, kíváncsian várják a viszonzást. Én arra gondolok, hogy kellene-e ezek a deklarált napok, kellene-e a kikényszerített csókok, nem hiszem.

Dr. Dolinay Tamás

(Grafika: Szabó Tibor)

IRODALMI ARCKÉPCSARNOK 10.

Krúdy Gyula (1878-1933)

Megértem, hogy a nyíregyházi városi és megyei könyvtár Móricz Zsigmond nevére vette föl, elvégre még Nyíregyházán sem lehet mindent Krúdy Gyuláról elnevezni – de azért hadd jegyezzem meg, hogy az egyik legnagyobb magyar prózáiró esetében az ember amúgy hajlana erre a kétségkívül formabontó megoldásra. Mindent Krúdyról! Krúdy utca, Krúdy út, Krúdy tér, Krúdy köz, Krúdy megálló, Krúdytelep, Krúdy bevásárlóközpont, Krúdy Pláza, Krúdy Rt., Krúdy Kft., Krúdy Bt... Na, jó, abba hagyom – pedig Krúdyhoz méltó módon most legalább 16 ezer karaktert kellene teleírnom ezzel az ötletecskével.

Nyíregyházi születésű szerzőnk szorgalmát ugyanis mi sem jellemzi jobban, hogy rövidre szabott életében évtizedeken át képes volt minden egyes nap legalább 16 ezer karakternyi szöveget legyártani. Állítólag hajnalban írt, 3-4 óra körül kelt, és reggel 7-re, 8-ra be is fejezte a penzumot. Aztán lefeküdt aludni. Ezt nem nagyon értem, elvégre Krúdy úr nem csak prózáirónak volt jelentős, hanem borivónak is. Hogyan képes az ember napi 5 órát írni Krúdy Gyulához méltó színvonalon, ha szinte minden nap megiszik 1-2 liter bort? Rejtély. De az egész ember az. Honnét jött? Hová tartott? Ki volt ő valójában? Nem tudok rá válaszolni, holott tényszerűen minden kérdésre van válasz. Nyíregyházi nemesi családból jött, általában kávéházba tartott, és született újságíró volt, aki beleszeretett a saját maga által megálmodott világba. Talán Márainak volt igaza, amikor azt írta róla, hogy az a világ, amiről Krúdy írt, tán nem is létezett soha – mi most mégis pontosan el tudjuk képzelni, hogy milyen volt ez a sosemvolt világ. Kedélyesen tragikus, örömtelen fájdalmas, szelíden borongós, olyan, mint a becukrosodott méz. Szeretjük Krúdyt bohémnak elgondolni, holott egyetlen bohé-

mot sem tudunk, aki nála többet dolgozott volna. Gondoljunk csak A tiszaeszlári Solymosi Eszter című művére, ami nekünk – zsidó szempontból – az életmű egyik ki-tüntetett darabja. Bohémnak elkönyvelt szerzőnk hónapokig bogarászott levéltá-

Krúdy Gyula szobra Nyíregyházán a Bessenyei téren
(Alkotó: Varga Imre, 2003.)

rakban és könyvtárakban, majd olyan alapossággal írta meg könyvét, mint egy... S itt következnek egy krúdys sóhaj: mint egy sztáripporter. Vélhetően sok-sok pénz lebegett a szeme előtt alkotás közben, elvégre a zsidók ellen megfogalmazott vérvád a maga idejében olyan abszurd volt, hogy világszenzáció lett belőle: a nyíregyházi vérvádpert a legnagyobb világlapok saját tudósítói követték a helyszínről figyelemmel.

Krúdy nem lett volna Krúdy, ha nem írja meg a sztorit – más kérdés, hogy ő szigo-

rúan csak honoráriumából élt, ennek következtében üzött vadként hajszoalta a bevételt. Milyen szívfacsaró visszaolvasni a 25 éves írói jubileuma alkalmából Nyíregyházán 1924-ben rendezett városi ünnepség után írott leveleit! A város ünnepi fogadással és felolvasással ünnepelte nagy szülöttjének negyedszázados jubileumát, amit Krúdy voltaképpen azért szervezett, hogy új vásárlókat szerezzen műveinek – ma úgy mondanánk, hogy pénzért tarhált. El nem tudjuk képzelni, ugye? Pedig így volt, azt semmiféle szívárványos, mézes-ködös-borongós krúdys írás sem feledtetheti, hogy a Tanácsköztársaság során tanúsított kiállása miatt 1919 után, a Horthy-korszakban Krúdy Gyulából szinte persona non grata lett. S milyen szívfájdító az a pénzért kuncsorgó levél, amit szerzőnk a már bécsi száműzetésben élő Hatvany bárónak írt! A felesége abból próbált jövedelemhez jutni, hogy gyerekfelvigyázó vállalkozást indít óbudai lakásukban (ma múzeum), ennek beindításához kért Krúdy egy kis pénzmagot (nem kapott). Habár egész életében dolgozott, olyan szegényen halt meg, mint a templom egere. Szívbeteg volt, beteges, ráadásul a villanyt is kikapcsolták nála – nem csoda, hogy nem volt többé kíváncsi a kinti világra. Kegyetlenül hangzik, de nem annak számon: milyen jó, hogy a következő évtizedet nem élte meg! Azt kellett volna látnia, hogy zsidó feleségét és zsidó gyermekeit az a Magyarország akarja elpusztítani, amely Magyarországnak ő volt a valaha született legszébb író krónikása!

Már nem emlékszem, hogy melyik kortársa írta róla (talán Ignotus) ezeket a sorokat: „Szegény Gyuszi! Egész életében mást sem akart, csak sok pénzt keresni – helyette remekműveket írt”.

Emlékezzünk rá így.

Kácsor Zsolt
Fotó: Urbán Terézia

Temetői nyitvatartás

A vasárnapi és pénteki nyitvatartás évszaktól függetlenül 9.00–12.00-ig. Hétfőtől csütörtökig április 01. és október 14. között 9.00–16.00-ig, október 15. és március 31. között 9.00–12.00-ig látogatható. Zsidó és állami ünnepeken zárva van, az állami ünnepeken vagy a hivatalos nyitvatartási időtől eltérő időpontokban a temető gondnokával történő megállapodás alapján látogatható.
Csalószki István temetőgondnok elérhetősége: 0620 497 7532.

SÓFÁR

a Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata
Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6.
E-mail: sofarsag@gmail.com Tel./fax: (36)-42-417-939 Web: www.sofar-ujsg.hu
Térdelés, nyomtatás: Gprint Iroda (4400 Nyíregyháza, Szarvas u. 37/A) **A folyóirat ingyenes!**
Számolászám: OTP 11744003-20331427

Lapalapító és fotók: Tóth-Ábri Péter Szerkesztő: Kertész Gábor Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség
IBAN: HU56 1174 4003 2033 1427 SWIFT CODE: OTPVHUHB **A lap MAZSÖK támogatásból valósult meg.**

A címlapkép forrása:

<https://fr.m.wikipedia.org/wiki/Fichier:>

14th-century_painters_-_Peszach_Haggada_-_WGA16032.jpg

A 8. oldali írás képaláírásai: 1. sz. kép: Heródes templomának modellje az Izrael Múzeumban.

(Forrás: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jerusalem_Modell_BW_2.JPG)

2. sz. kép: Titus katonái magukkal viszik a templom szent tárgyait

(Forrás: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arch_of_Titus_Menorah.png)

3. sz. kép: A Sírátófal

(Forrás: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Westernwall2.jpg>)